UAB
Universitat Autònoma de Barcelona

Dipòsit digital de documents de la UAB

This is the **published version** of the bachelor thesis:

Cabello Carrión, Itziar Min. *Allò que el paisatge desperta. Una aproximació artística i educativa a la natura a través de la deriva.* Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2026 (Educació Primària). 50 pàg.

This version is available at https://ddd.uab.cat/record/336913

under the terms of the CC BY-SA license.

Universitat Autònoma
de Barcelona

TREBALL DE FI DE GRAU

Allò que el paisatge desperta

Una aproximació artística i educativa a la natura a través de la deriva

Autora: Itziar Min Cabello Carrión

Grau en Educació Primària

Tutora: Maria Immaculada Pla Rius

Doctorat en Educació

Departament de Didàctica de l'Expressió Musical, Visual i Corporal

Convocatòria de juny de 2026

Agraïments

En primer lloc, vull agrair a la meva tutora, Maria Immaculada Pla Rius, per la seva orientació, la seva mirada atenta i les seves aportacions al llarg d'aquesta bonica experiència. Gràcies per ajudar-me a ordenar les idees, per fer-me preguntes que m'han fet anar més enllà i per respectar sempre les meves decisions.

A la meva família, gràcies per ser-hi sempre, fins i tot en aquells moments en què jo mateixa no acabava de saber cap a on anava. Gràcies per escoltar-me, per donar-me tot el suport que he necessitat i per demostrar-me que tot camí es fa més lleuger quan vas acompanyada.

Als meus pares, especialment, els dec la vida sencera. Gràcies per confiar en mi fins i tot quan jo dubtava, per animar-me quan em faltaven forces i per haver estat sempre el meu pilar fonamental. Gràcies per ensenyar-me el valor de l'esforç, de la constància i de fer les coses amb cor. Aquest treball també és vostre, perquè darrere de cada pas que he fet hi ha una part de tot allò que m'heu donat.

Als meus amics i amigues, gràcies per cada conversa que m'ha ajudat a continuar, per les rialles que han alleugerit els dies més difícils i pel vostre acompanyament durant tota aquesta trajectòria. Gràcies per tots els moments compartits, i pels que encara queden.

I a la part de mi que moltes vegades ha dubtat, que s'ha sentit petita, que ha pensat que no seria capaç o que no ho faria prou bé. Avui em miro amb una mica més de tendresa, perquè sé tot el que m'ha costat arribar fins aquí i, encara que sovint m'oblidi de reconèixer-m'ho, també mereixo dir-me que ho he aconseguit.

RESUM

Aquest treball de Fi de Grau neix de la voluntat d'explorar la relació entre natura, art i educació a partir d'una experiència personal basada en la deriva. El treball es basa en la idea que els entorns naturals poden oferir aprenentatges que van més enllà de l'observació del paisatge, ja que també permeten activar el cos, els sentits, les emocions i la capacitat de creació. Per aquest motiu, la recerca s'ha construït a partir de diferents recorreguts en espais naturals propers, especialment a les zones boscoses de Manresa i Montserrat, i també recupera una primera experiència de Land Art realitzada al Parc Forestal de Can Cases, a Martorell. Al llarg del procés, les fotografies, les anotacions, els dibuixos i les composicions amb elements naturals han servit per recollir allò que anava apareixent durant les derives, a part de plasmar artísticament el que sentia en aquells moments. Aquests registres, doncs, s'entenen com una manera de donar forma a sensacions, pensaments i emocions que sovint costen d'expressar amb paraules. Així doncs, el treball mostra una evolució personal: d'una mirada inicial més visual i descriptiva cap a una relació més propera amb la natura. El marc teòric, d'altra banda, ajuda a donar sentit a aquest procés a partir d'aportacions sobre l'educació a la natura, l'aprenentatge experiencial, la percepció corporal i el caminar en si. A partir d'aquest diàleg entre teoria i experiència, el treball també planteja possibles connexions amb l'etapa de Primària, situant la deriva com una proposta educativa especialment transversal. En definitiva, es remarca la importància d'oferir als infants espais on puguin observar, tocar i crear, però sobretot compartir allò que viuen en contacte amb la natura.

Paraules clau: natura; deriva; cos; expressió artística; aprenentatge experiencial

RESUMEN

Este Trabajo de Fin de Grado nace de la voluntad de explorar la relación entre naturaleza, arte y educación a partir de una experiencia personal basada en la deriva. El trabajo se basa en la idea de que los entornos naturales pueden ofrecer aprendizajes que van más allá de la observación del paisaje, ya que también permiten activar el cuerpo, los sentidos, las emociones y la capacidad de creación. Por este motivo, la investigación se ha construido a partir de diferentes recorridos en espacios naturales cercanos, especialmente en las zonas boscosas de Manresa y Montserrat, y también recupera una primera experiencia de Land Art

realizada en el Parque Forestal de Can Cases, en Martorell. A lo largo del proceso, las fotografías, las anotaciones, los dibujos y las composiciones con elementos naturales han servido para recoger aquello que iba apareciendo durante las derivas, además de plasmar artísticamente lo que sentía en aquellos momentos. Estos registros, por tanto, se entienden como una manera de dar forma a sensaciones, pensamientos y emociones que a menudo cuestan de expresar con palabras. Así pues, el trabajo muestra una evolución personal: de una mirada inicial más visual y descriptiva hacia una relación más cercana con la naturaleza. El marco teórico, por otra parte, ayuda a dar sentido a este proceso a partir de aportaciones sobre la educación en la naturaleza, el aprendizaje experiencial, la percepción corporal y el caminar en sí. A partir de este diálogo entre teoría y experiencia, el trabajo también plantea posibles conexiones con la etapa de Primaria, situando la deriva como una propuesta educativa especialmente transversal. En definitiva, se remarca la importancia de ofrecer a los niños y niñas espacios donde puedan observar, tocar y crear, pero sobre todo compartir aquello que viven en contacto con la naturaleza.

Palabras clave: naturaleza; deriva; cuerpo; expresión artística; aprendizaje experiencial

ABSTRACT

This Final Degree Project arises from the desire to explore the relationship between nature, art and education based on a personal experience grounded in open-ended walks. The study is based on the idea that natural environments can offer learning experiences that go beyond the observation of the landscape, as they also allow the body, the senses, emotions and the capacity for creation to be activated. For this reason, the research has been built from different routes through nearby natural spaces, especially in the wooded areas of Manresa and Montserrat, and it also recovers a first Land Art experience carried out in Can Cases Forest Park, in Martorell. Throughout the process, photographs, notes, drawings and compositions made with natural elements have served to collect what appeared during the open-ended walks, as well as to artistically capture what I felt in those moments. These records, therefore, are understood as a way of giving shape to sensations, thoughts and emotions that are often difficult to express in words. Thus, the project shows a personal evolution: from an initial, more visual and descriptive gaze towards a closer relationship with nature. The theoretical framework, on the other hand, helps to give meaning to this process through contributions on

nature-based education, experiential learning, bodily perception and walking itself. From this dialogue between theory and experience, the project also proposes possible connections with the Primary Education stage, placing open-ended walks as a particularly cross-curricular educational proposal. In short, it is important to offer children spaces where they can observe, touch and create, but above all, share what they experience through contact with nature.

Keywords: nature; open-ended walks; body; artistic expression; experiential learning

ÍNDEX

1. Introducció **1**

2. Objectius **3**

3. Marc teòric **4**

3.1. Educació a la natura 4

3.2. Aprenentatge experiencial 6

3.3. Percepció i experiència sensorial 8

3.4. L'expressió artística com a eina educativa 9

4. Part pràctica: experiència personal i anàlisi de les derives **14**

4.1. Plantejament metodològic 14

4.2. Anàlisi de les derives 16

4.2.1. Primera aproximació al camí de Viladordis 16

4.2.2. Deriva a Montserrat 18

4.2.3. Retorn a Viladordis 20

4.2.4. Última deriva: canvi de mirada 23

5. Discussió dels resultats **27**

6. Conclusions **31**

7. Bibliografia **33**

8. Annexos **35**

8.1. Annex 1. Registre visual de les derives 35

8.1.1. Deriva a Viladordis 35

8.1.2. Deriva a Montserrat 36

8.1.3. Primera aproximació al Land Art a Can Cases 37

8.1.4. Tornada a Viladordis 39

8.1.5. Última deriva 41

1. Introducció

En el context educatiu actual, sovint caracteritzat per ritmes accelerats, espais tancats i una organització de l'aprenentatge sòlidament estructurada, és necessari replantejar el paper de l'experiència directa en el desenvolupament dels infants. Malgrat l'existència de metodologies renovadores i pedagògicament actives, en moltes ocasions l'aprenentatge continua produint-se en entorns desvinculats de la realitat immediata de l'alumnat, amb una presència limitada del cos, els sentits i de l'experiència emocional. Aquesta situació genera la necessitat de crear propostes educatives que recuperin la relació amb l'entorn i que permetin aprendre des de la vivència.

L'educació a la natura es concep com una oportunitat per avançar cap a models d'aprenentatge més integrals, en què la connexió amb el medi esdevé un element clau. El contacte amb entorns naturals afavoreix no només el desenvolupament cognitiu, sinó també el benestar emocional i la construcció d'un vincle significatiu amb el món que ens envolta. A més, quan aquestes experiències es complementen amb processos artístics, es fa més fàcil expressar allò viscut i donar-li sentit, ajudant a comprendre millor el propi procés d'aprenentatge.

Aquest Treball de Fi de Grau neix d'una inquietud personal sobre com s'aprèn i com s'ensenya als centres educatius, i de la necessitat de buscar maneres d'educar més connectades amb la realitat propera de l'individu, és a dir, de l'entorn, de les pròpies emocions i d'un mateix, amb la finalitat de reflexionar sobre les diferents vivències.

A partir de diverses derives realitzades en espais naturals propers, com ara Montserrat (Sant Jeroni) i zones boscoses de Manresa, especialment Viladordis, he anat explorant l'entorn des d'una manera diferent. Abans d'aquest procés, ja havia tingut una primera aproximació a la relació entre natura i creació artística al parc forestal de Can Cases (Martorell), però en aquest cas, per una activitat universitària basada en el *Land Art*[1]. Aquesta experiència inicial em va

[1] El *Land Art* és un moviment artístic sorgit a finals dels anys seixanta que fa servir la natura i el paisatge com a espais de creació.

servir com a punt de partida i em va ajudar a entendre que la natura podia esdevenir un espai de recerca, però sobretot de reflexió personal.
Addicionalment, totes aquestes experiències m'han fet adonar que la natura genera sensacions, records i emocions molt potents que sovint no tenen gaire espai dins l'escola, però que poden tenir un gran valor educatiu.

En el moment de dur a terme les derives, la fotografia s'ha convertit en una eina imprescindible per captar moments que em cridaven l'atenció: petits detalls, textures, llums o elements que potser en un altre context m'haurien passat desapercebuts. Aquest procés m'ha ajudat a observar l'entorn amb més calma i consciència, i també a reflexionar sobre el que estava vivint. A partir d'aquí, han anat apareixent diferents formes d'expressió artística, enteses no tant com a resultat final, sinó com una manera de donar forma a l'experiència personal i entendre-la millor.

Partint d'aquest recorregut personal, m'he plantejat com tot això es podria traslladar a l'escola. És a dir, com es poden crear espais educatius on l'alumnat pugui viure experiències similars, connectar amb l'entorn i tenir l'oportunitat d'expressar el que senten. Per això, aquest treball no es queda només en la vivència personal, sinó que intenta fer un pas més enllà i relacionar aquesta experiència amb l'àmbit educatiu.
L'objectiu principal, doncs, se centra en analitzar el valor educatiu de les experiències en entorns naturals, posant el focus en tot allò que passa a nivell sensorial, emocional i expressiu. A partir d'aquesta anàlisi, el treball busca establir una relació entre experiència, teoria i educació, mostrant els beneficis de la vivència directa, entenent aquesta com una font d'aprenentatge significativa.

2. Objectius

Abans d'iniciar el desenvolupament del treball, es fa necessari definir de manera clara els objectius que orienten la recerca. Aquests permeten establir el focus de l'estudi i guiar tant el procés d'anàlisi com la posterior elaboració de la reflexió final. A partir de la inquietud personal i del recorregut vivencial en entorns naturals, es plantegen els següents objectius.

Objectiu general:

Analitzar el potencial educatiu de les experiències en entorns naturals a partir d'un procés creatiu i vivencial basat en la deriva i l'expressió artística, per tal d'establir connexions entre l'experiència personal i l'àmbit educatiu.

Objectius específics:

- Explorar les possibilitats educatives de la natura com a espai d'aprenentatge, posant el focus en la percepció, l'observació i la vivència directa.
- Analitzar com els processos sensorials i emocionals apareixen i evolucionen al llarg de les derives, passant de l'observació al contacte directe.
- Investigar com l'experiència artística a la natura i la seva expressió poden esdevenir una eina per interpretar i donar sentit a les experiències personals.
- Comprendre les derives com un procés creatiu, el qual afavoreix el diàleg entre el jo, el paisatge i el caminar.
- Reflexionar sobre com aquestes experiències poden ser transferibles en l'àmbit educatiu, especialment en l'etapa de Primària.

3. Marc teòric

3.1. Educació a la natura

L'educació a la natura parteix de la idea que l'entorn natural pot esdevenir un espai d'aprenentatge real, significatiu i connectat amb el que viuen els infants. D'acord amb això, diversos estudis coincideixen en què el contacte amb la natura afavoreix no només els aprenentatges acadèmics, sinó també el desenvolupament emocional i social.

Per una banda, és fonamental destacar que aprendre en entorns naturals permet viure experiències reals i no simulades, i això fa que l'aprenentatge tingui molt més sentit. Tal com destaquen Archilla i Pérez Brunicardi (2020), el contacte amb l'entorn real, i especialment amb la natura, esdevé un factor clau en les primeres etapes, ja que dóna lloc a vivències que no es poden produir dins d'una aula. Ara bé, sortir a la natura sense cap propòsit no és suficient per si mateix, cal una certa intenció al darrere: amb quina actitud hi vaig, què és el que em crida l'atenció, què em diu o transmet aquest espai, etc. Mediavilla, Gómez i Gómez (2020) expliquen que el medi natural té molt potencial educatiu, però és necessari planificar de forma correcta les activitats perquè realment generin aprenentatge. Quan això es fa bé, especialment a través de metodologies com l'aprenentatge experiencial[2], es veuen millores tant en els coneixements com en aspectes personals i socials.

A més, la natura ofereix oportunitats molt enriquidores per al desenvolupament integral dels infants. Les activitats a la natura fomenten l'autonomia, el treball en grup, la capacitat de resolució de problemes i la gestió de les emocions. De fet, s'ha observat que aquestes experiències milloren les relacions entre companys, l'autoestima i la manera d'afrontar situacions noves.

Un altre aspecte rellevant és el benestar; el contacte amb la natura no només ajuda a aprendre, sinó que també té un impacte directe en com se senten els infants. Segons Corraliza i Collado (2011), la presència de natura en el dia a dia actua com un factor protector davant l'estrès, ajudant les persones a gestionar, de manera efectiva, diverses situacions complexes. Això reforça la idea que els entorns naturals haurien de formar part de la nostra vida quotidiana.

[2] Vegeu l'apartat 3.2 per a més informació.

Addicionalment, la natura té una gran capacitat per despertar emocions com la curiositat, la sorpresa o l'interès. Sparks, Corcuera-Pérez i Vliegenthart-Arntz (2020) expliquen que aquestes emocions són clau perquè es produeixi un aprenentatge realment significatiu. Quan els infants connecten emocionalment amb el que estan vivint, aprenen millor i amb més profunditat.

Paral·lelament, Carson (1965), a la seva obra *El sentido del asombro*, evidencia la importància de preservar en els infants el sentit de l'admiració o sorpresa davant la natura. Tal com expressa l'autora, "Es más importante preparar el camino del niño que quiere conocer que darle un montón de datos que no está preparado para asimilar." (Carson, 1965, p. 29). Des d'aquesta mirada, el que ens vol fer entendre l'autora és que l'aprenentatge no hauria de començar per una acumulació d'informació, sinó per l'activació de l'interès i de l'experiència sensorial i personal.

A més, també defensa que el contacte amb la natura ha de partir d'una actitud receptiva, en què l'infant pugui observar, escoltar i sentir l'entorn amb tots els sentits del cos; Carson afirma que explorar la natura implica "usar tus ojos, oídos, nariz y yemas de los dedos" (Carson, 1965, p. 31), recuperant així una manera d'experimentar el món més directa i conscient. Aquesta idea connecta profundament amb el meu procés viscut realitzant les derives. En alguns moments, el que m'ha generat més interès potser ha estat un element molt senzill, com ara una textura, un espai concret, un camí o una llum. Això m'ha fet adonar que la capacitat d'admiració de què parla Carson no depèn només de l'entorn, sinó també de la manera com ens hi situem. Quan es camina amb calma, la natura deixa de ser un simple escenari i passa a ser un espai que desperta interès, que ens fa preguntar, sentir i recordar.

Finalment, cal tenir en compte que actualment molts infants creixen en entorns considerablement allunyats de la natura, sovint envoltats de pantalles i amb poc contacte amb l'exterior. Aquesta desconnexió pot tenir conseqüències negatives en el seu desenvolupament, i és per aquest motiu que recuperar la natura com a espai educatiu no només és una oportunitat pedagògica, sinó també una necessitat actual.

3.2. Aprenentatge experiencial

L'aprenentatge experiencial es basa en la idea que s'aprèn millor a partir de l'experiència pròpia, és a dir, vivint, experimentant i reflexionant sobre allò que es fa. Aquest enfocament dona un paper actiu a l'alumnat, el qual deixa de ser un receptor passiu d'informació per convertir-se en protagonista del seu propi procés d'aprenentatge.

Espinar i Vigueras (2019) assenyalen que l'aprenentatge es construeix a partir dels coneixements previs i de les experiències viscudes, fet que permet generar aprenentatges més significatius i duradors. Això significa que no es tracta només d'adquirir continguts, sinó de donar-los sentit a partir del que es viu i es percep.
A més, aquest tipus d'aprenentatge permet establir una connexió entre la teoria i la pràctica. Tal com suggereix Romero (2010), quan els infants s'enfronten a situacions reals, són capaços de construir un coneixement molt més funcional, contextualitzat i transferible a altres situacions. Això fa que l'aprenentatge tingui més valor, ja que no es queda només en l'àmbit teòric, sinó que es pot aplicar en contextos reals.

En coherència amb això, Francesco Careri esmenta la importància d'entendre el caminar com una forma de coneixement basada en l'experiència directa. A *El andar como práctica estética* (2002), l'autor exposa que travessar el territori no és només un desplaçament físic, sinó una manera d'interpretar-lo i comprendre'l des de la vivència. Així doncs, el recorregut pot esdevenir un "instrumento de conocimiento fenomenológico y de interpretación simbólica del territorio" (Careri, 2002, p. 11).
Aquesta idea reforça el fet que situar l'aprenentatge en contextos reals és quelcom rellevant que s'ha de tenir en compte a les escoles i a la vida quotidiana dels infants, ja que el propi cos i el moviment adquireixen un paper fonamental. Caminar permet observar, percebre i relacionar-se amb l'entorn d'una manera més activa, i alhora generar una experiència que difícilment es pot viure en espais tancats o desconnectats d'allò que ens envolta.

El meu cas connecta molt bé amb aquesta idea, perquè a les derives he pogut comprovar que caminar no és una acció neutra. Segons el lloc, el ritme o els elements que apareixen, la percepció canvia, així com la manera d'interpretar l'entorn.

Tanmateix, és important tenir en compte que no tota experiència genera aprenentatge per si sola. Tal com destaca Romero (2010), per tal que l'experiència sigui veritablement educativa, és necessari un procés de reflexió que permeti interpretar el que s'ha viscut i donar-li significat. És en aquest procés on es construeix el coneixement i on l'experiència es transforma en aprenentatge.

Això queda recollit en el model d'aprenentatge experiencial proposat per Kolb (1984), que entén l'aprenentatge com un procés cíclic format per diferents fases interrelacionades.

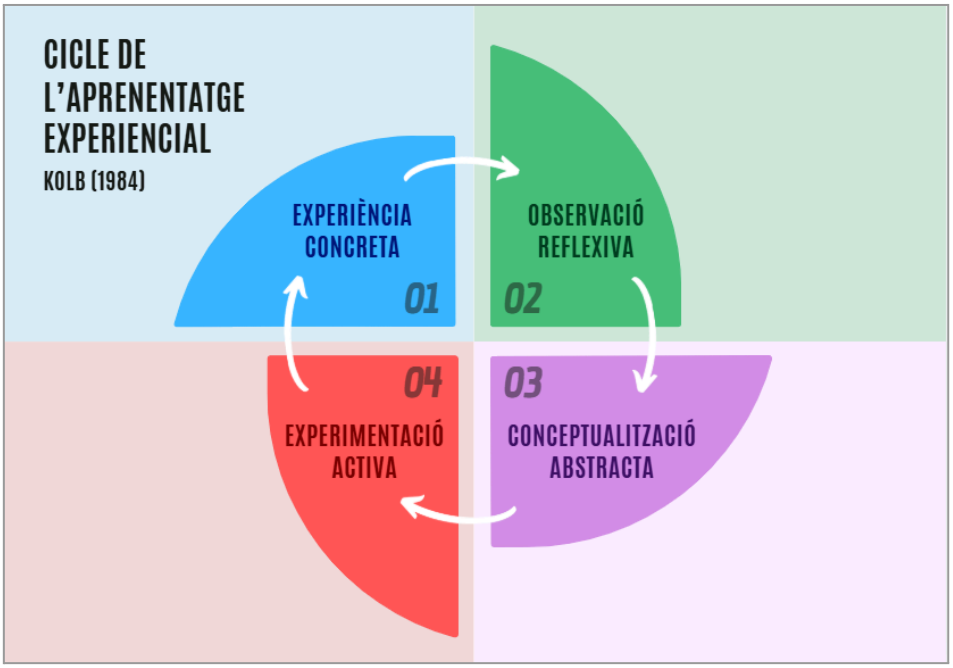

Imatge 1. Cicle de l'aprenentatge experiencial segons Kolb (1984).

Com es pot observar a la figura, el procés s'inicia amb una experiència concreta, que posteriorment és analitzada mitjançant la reflexió. A partir d'aquesta reflexió, es construeixen idees o conceptes que permeten comprendre millor allò viscut, i finalment, aquests coneixements es poden aplicar en noves situacions.

Això es pot explicar de la següent manera: primer hi ha l'experiència concreta, en aquest cas de caminar i estar en contacte amb l'entorn; després, la necessitat de tornar-hi a través de les fotografies, les notes o els records; i finalment, la intenció de transformar tot això en una reflexió o bé, en una creació artística. Per tant, l'aprenentatge no apareix només durant la deriva, sinó també en el moment posterior, quan intentem interpretar què hem viscut i què diu això de la nostra manera de relacionar-nos amb la natura.

Aquest enfocament també permet entendre que cada persona aprèn i interpreta l'experiència d'una manera diferent. Espinar i Vigueras (2019) deixen entreveure que els estils d'aprenentatge influeixen en la manera com cada persona construeix el coneixement. En aquest treball, aquesta idea queda totalment plasmada, ja que una mateixa deriva pot generar pensaments molt diferents depenent de les emocions, les mirades i el cos de cadascú.

3.3. Percepció i experiència sensorial

L'educació tradicional ha estat centrada, durant dècades, en el desenvolupament cognitiu, prioritzant l'adquisició de coneixements per sobre d'altres aspectes rellevants. No obstant això, diferents corrents teòrics han assenyalat la necessitat d'entendre l'aprenentatge des d'una mirada més global, on el cos, la percepció i les emocions juguen un paper fonamental.

El filòsof Maurice Merleau-Ponty defensa que la percepció constitueix la base de tota experiència humana. Segons Dasilva (2010), per a Merleau-Ponty la consciència és fonamentalment perceptiva, la qual cosa significa que el coneixement no es construeix de manera abstracta, sinó a partir de la relació directa del cos amb el món. En relació amb això, el cos no és únicament un objecte dins de la realitat, sinó el mitjà a través del qual aquesta es fa accessible.

Personalment, aquest fet es relaciona profundament amb la meva experiència, atès que he pogut observar que el cos no queda en un segon pla, sinó que forma part de tot el procés. Caminar, aturar-me, notar el fred o la calor, observar diverses textures o sentir l'amplitud d'un paisatge són formes de relacionar-se amb l'entorn que passen directament per la percepció corporal, i no només pel pensament o sensació que podem tenir en aquell moment. Dit això, el lloc s'ha d'entendre des de la manera com el cos l'habita.

D'altra banda, s'ha evidenciat que les emocions tenen un paper central en els processos d'aprenentatge. Tal com apunta Mora (2012), l'emoció actua com el motor que impulsa l'atenció, la curiositat i la memòria, facilitant així l'adquisició de nous coneixements. Seguint aquesta idea, l'autor destaca que només s'aprèn allò que genera una activació emocional

significativa, reforçant la idea que aprendre és un procés fortament vinculat a l'experiència. Així mateix, Bisquerra (2012) també subratlla la importància de l'educació emocional en el desenvolupament integral dels infants. Segons aquest autor, educar no implica únicament transmetre continguts, sinó també acompanyar l'alumnat en la comprensió i gestió de les seves emocions.

Aquesta dimensió emocional també permet entendre per què una mateixa experiència pot ser viscuda de maneres molt diferents. Un mateix paisatge, un arbre o un camí no generen el mateix en totes les persones, perquè cadascú ho interpreta des del seu estat d'ànim i la seva manera de mirar o sentir. En el meu cas, aquesta idea m'ajuda a comprendre que les derives no només serveixen per observar elements de la natura, sinó també per entendre la meva manera de connectar amb el meu entorn.

A partir d'aquestes aportacions, es pot afirmar que l'aprenentatge significatiu es produeix quan existeix una connexió entre percepció, cos i emoció. Així doncs, les experiències que impliquen moviment, contacte amb l'entorn i vivència directa permeten generar aprenentatges molt més profunds.

3.4. L'expressió artística com a eina educativa

L'expressió artística esdevé una eina educativa fonamental, ja que permet construir coneixements a partir de l'experiència viscuda i no únicament a través de la transmissió de continguts. L'art es vincula directament amb la manera com les persones perceben el seu entorn i donen significat a allò que experimenten. Així, l'art no parteix d'una idea externa, sinó també d'allò que es viu internament, ja sigui una emoció, una sensació, un record o fins i tot, una imatge que necessita prendre forma.

Segons Dewey (1934), l'art no es pot comprendre com un objecte aïllat, sinó com una experiència. L'autor defensa que la base del coneixement i de l'activitat artística és la interacció constant entre l'individu i el seu entorn, de manera que l'experiència es converteix en el resultat d'aquesta interacció. Això implica que l'aprenentatge artístic neix del contacte directe amb el món i de la participació activa en aquest.

A més, Dewey concep l'experiència com un procés dinàmic i continu, el qual es construeix en el dia a dia. Aquesta idea és especialment rellevant en aquest treball, ja que les derives no s'han de concebre com simples recorreguts, sinó com experiències en què el cos i les pròpies emocions entren en contacte amb l'entorn. Així doncs, es pot dir que l'art és el resultat d'un procés d'acció i reflexió.

En relació amb això, Dewey diferencia l'obra d'art de l'experiència estètica. Mentre que l'obra d'art fa referència al resultat material, l'experiència estètica abarca tots els processos interns d'una persona, incloent els sentiments, la imaginació o la percepció. D'aquesta manera, el valor educatiu de l'art té més relació amb la vivència que es genera durant el procés, i no tant amb l'objecte creat. Aquesta idea em permet entendre que les fotografies o altres creacions que poden sorgir de les meves derives no tenen valor només pel fruit que han donat, sinó perquè també recullen una gran part del que he sentit, observat o pensat quan he pogut connectar amb la natura.

Seguint aquesta idea, Eisner (2004) defensa que les arts tenen un paper essencial en el desenvolupament cognitiu, atès que contribueixen a refinar la percepció, estimular la imaginació i ampliar la consciència. Les experiències artístiques permeten als infants aprendre a observar amb més profunditat i a captar elements que sovint passen desapercebuts en altres contextos. Per tant, l'art permet descobrir coses que potser no s'haurien fet visibles d'una altra manera.

L'autor també destaca que les arts fomenten formes de pensament que no es basen en respostes úniques ni correctes, sinó en la interpretació, la presa de decisions i la tolerància a la incertesa. Aquest aspecte connecta directament amb el concepte de Dewey de l'art com a procés obert i en construcció constant. En el meu cas, aquesta idea és especialment rellevant, ja que a les derives no sempre he sabut el que estava buscant abans de començar. Podríem dir que el sentit apareix mentre es camina, o quan algun element ens fa aturar, com ara un camí específic, una llum, el contrast entre els arbres i el sol, o qualsevol altre aspecte que ens crida l'atenció. És en aquests moments quan l'experiència comença a tenir un significat més personal.

Un altre element clau és la capacitat de representació. Tant Dewey com Eisner coincideixen en què l'art permet transformar l'experiència interna en una forma externa. Aquest procés no

només facilita l'expressió, sinó també l'autoconeixement. Dit això, l'art es pot entendre com un aprenentatge holístic perquè no separa el pensament de la sensibilitat, sinó que és capaç d'integrar percepció, emoció, imaginació, cos i memòria, tot alhora. Això es veu reflectit en el meu procés, perquè allò que observo durant els recorreguts en espais naturals va més enllà del paisatge; més aviat va connectat amb la meva manera de mirar-lo i de relacionar-m'hi.

Diverses aportacions de Francesco Careri coincideixen amb aquesta mateixa idea, les quals l'amplien en entendre que l'experiència artística no es limita únicament a la creació d'un objecte, sinó que pot trobar-se també en l'acció mateixa de recórrer un espai. A *El andar como práctica estética*, l'autor defensa que el recorregut pot esdevenir una forma d'expressió, afirmant que "Hemos escogido el recorrido como una forma de expresión que subraya un lugar trazando físicamente una línea." (Careri, 2002, p. 11). Aquesta idea evidencia que l'acte de caminar no és només un mitjà per arribar a un lloc, sinó una manera de relacionar-se amb l'entorn i d'interpretar-lo.

En aquest punt, també es fa necessari tenir en compte la deriva situacionista, la qual ens parla del caminar com una pràctica on l'individu té l'oportunitat d'explorar obertament el territori. La deriva no consisteix simplement a passejar sense rumb, sinó a deixar-se afectar pels diferents espais, pels recorreguts i per allò que apareix de manera imprevista durant el camí. Això li dóna molta més forma i sentit a les meves pròpies vivències, ja que el més interessant ha estat observar què em feia aturar, amb què connectava i quines emocions o pensaments apareixien en aquells moments.

Partint del mateix autor, aquest defensa que "el recorrido se convirtió en la primera acción estética" (Careri, 2002, p. 20), entenent el moviment com una pràctica que permet construir significat a partir de l'experiència directa. Això suggereix que l'art pot sorgir del contacte amb l'espai, del temps dedicat a observar i del propi procés de desplaçament. Em vinculo amb aquesta idea perquè, en el meu procés, caminar ha significat entrar en un entorn d'una manera més conscient. A Viladordis, per exemple, el camí i l'amplitud del paisatge em van incitar a avançar sense tenir un final del tot clar, mentre que a Montserrat el paisatge rocós i el mar de núvols em van generar una sensació molt més gran, com si hagués connectat amb alguna cosa immensa, difícil d'explicar en paraules.

Aquesta mirada també es complementa amb altres aportacions del mateix autor, el qual destaca la importància de saber aturar-se durant el recorregut. Segons Careri (2016), aturar-se també significa adquirir una actitud de presència, atenció i implicació amb l'entorn. Això indica que l'experiència artística s'ha de concebre com un procés conscient i vinculat a la percepció. Moltes de les imatges o idees que han anat sorgint en aquest treball no han aparegut mentre caminava ràpidament, sinó en moments on m'he aturat o quan un element concret m'ha fet quedar-me una estona més.

D'altra banda, també podem incloure el treball de Fina Miralles. Aquest aporta una perspectiva especialment essencial, ja que entén l'art com una experiència directa i corporal en relació amb la natura. Tal com assenyala Creus (2012), les accions artístiques de Miralles no es basen en la representació, sinó en la vivència, emfatitzant així l'art centrat en el cos i la presència. Aquesta idea es veu reflectida en frases com "Mostres i no formes. Vivències i no representacions." (Creus, 2012, p. 22), les quals reforcen una manera d'entendre l'art com a procés i experiència directa.

Les seves pràctiques es caracteritzen per la fusió entre el cos i els elements naturals, generant situacions en què l'experiència corporal està directament vinculada a l'entorn. Això implica entendre l'art com una manera de viure i experimentar el món, i no tant com una activitat separada de la realitat. Certament, el nostre cos forma part del lloc perquè caminem, ens aturem, respirem, observem, ens sorprenem i ens deixem afectar pel que tenim davant.

Navarro (2014) també explica com la trajectòria de Miralles es construeix a partir d'una relació molt estreta entre art i vida, fins al punt que l'experiència personal es converteix en el centre de la seva pràctica artística. Seguint aquesta idea, Navarro (2014) també expressa que, per a Fina Miralles, l'obra artística no es pot separar de la pròpia vida, ja que ambdues es construeixen i es transformen mútuament. Aquesta manera d'entendre l'art connecta amb una visió en què crear no és sinònim de produir un resultat, sinó més aviat de viure, experimentar i donar sentit al que es viu a través del propi procés.

Així doncs, es pot dir que aquest plantejament és totalment traslladable a l'àmbit educatiu, on aprendre no és només rebre informació, sinó experimentar lliurement amb el propi cos. Quan l'art parteix del contacte directe amb l'entorn, adquireix un significat molt més profund. Les experiències en espais naturals generen estímuls que es poden transformar, a través de l'expressió artística, en una manera de comprendre i donar forma al que s'ha viscut.

En definitiva, l'art converteix l'experiència en coneixement, però també en una forma d'autoconeixement. Tot allò que decideixo mirar, fotografiar, escriure o transformar artísticament parla de mi: de què m'atura, de què em genera curiositat, de què em remou o de què necessito comprendre. Per això, en aquest treball, l'experiència artística no és un element afegit a les derives, sinó la manera principal de donar sentit a allò que he viscut.

4. Part pràctica: experiència personal i anàlisi de les derives

4.1. Plantejament metodològic

La metodologia d'aquest treball parteix de la investigació basada en l'art, ja que el procés creatiu és la manera a través de la qual he anat construint el treball. En aquest cas, l'art no representa només un resultat final, sinó una forma d'explorar i donar sentit a allò que he viscut en entorns naturals. El punt de partida no ha estat observar la natura des de fora, sinó situar el meu cos dins d'aquesta. Per això, les derives han adquirit un paper fonamental en el procés. Caminar, observar amb deteniment, fotografiar i crear m'ha permès establir una relació molt més connectada amb l'entorn i entendre què em generava cada lloc. D'alguna manera, abans de pensar què pot aportar una experiència d'aquest tipus, he necessitat viure-la jo mateixa.

Així doncs, les derives s'han plantejat com recorreguts sense cap objectiu final ni un itinerari del tot marcat. Es pot dir que la veritable intenció no era arribar a un punt concret, sinó deixar-me portar pel que anava apareixent durant el camí. En alguns moments em va cridar l'atenció un paisatge ampli i en altres, en canvi, elements més petits, com ara una llum concreta o un soroll. A partir d'aquí, vaig anar observant què em passava a mi davant d'aquells llocs: què m'aportaven tots aquells moments, amb què vaig poder connectar, què em podien dir aquells elements que més em cridaven l'atenció, etc.
Aquest procés no ha estat lineal ni completament previst des del principi. Més aviat, s'ha anat construint a mesura que avançaven les derives. Al començament, el meu punt de vista era més extern, em fixava sobretot en el camí, en les fotografies i en allò que em semblava significatiu visualment. Ara puc dir que la meva relació amb l'entorn s'ha tornat més propera, ja que he passat d'observar la natura a tocar-la, escoltar-la i involucrar-m'hi. Aquest canvi forma part del procés metodològic perquè mostra com les derives m'han permès descobrir una manera més personal de relacionar-me amb un entorn natural.

En aquest procés, la fotografia ha estat una eina molt important, però no l'única. M'ha servit principalment per registrar moments o detalls que em semblaven significatius, però també m'he adonat que una imatge no sempre pot explicar tot el que s'ha viscut. Per aquest motiu,

les fotografies funcionen més aviat com un primer registre, però necessiten anar acompanyades d'altres formes d'expressió, com petites anotacions personals, textos, poemes, dibuixos o inclús accions que en aquell precís moment fan connectar amb l'entorn, i alhora amb un mateix.

Així, les creacions que sorgeixen de les derives tenen un pes important dins del treball, ja que permeten donar forma a allò que he sentit, pensat o percebut. Per dir-ho d'una altra manera, és la meva petita taca de pintura, la qual dóna sentit a tot aquest procés creatiu. No s'ha tractat de fer produccions perfectes, sinó de recollir parts de l'experiència i transformar-les en alguna cosa pròpia. Totes les anotacions, els dibuixos i les composicions són formes de fer visible el diàleg entre el meu cos, el paisatge i el meu procés interior.
Cal destacar que cada deriva ha aportat una evidència diferent. La primera aproximació a Viladordis va obrir la idea del camí i de la incertesa inicial; Montserrat va crear aquella sensació d'immensitat i petitesa alhora; el retorn a Viladordis va potenciar el contacte amb els sentits, especialment amb el tacte i l'oïda; i l'última deriva va donar lloc a unes creacions més significatives, més metafòriques.

Finalment, aquesta metodologia dóna l'oportunitat de pensar en la seva transferència a l'àmbit educatiu. Viure aquest procés en primera persona ha estat el punt més important, ja que m'he adonat que les experiències a la natura poden generar aprenentatges que van més enllà de l'observació del nostre voltant. Caminar, aturar-se, sentir i crear poden ajudar els infants a connectar amb l'entorn, però també amb les seves pròpies emocions i formes d'expressió. Per aquest motiu, aquesta part pràctica serveix com a base per reflexionar sobre com aquest tipus de vivències poden tenir sentit als centres educatius.

4.2. Anàlisi de les derives

Les derives que es presenten a continuació formen part del procés més personal i creatiu d'aquest treball. A través dels següents recorreguts, m'he apropat a diferents entorns naturals des d'una actitud plenament oberta, deixant que el camí, els detalls i les sensacions anessin marcant el ritme de l'experiència.

En aquest apartat he volgut recollir moments que, d'alguna manera, m'han fet aturar o m'han despertat alguna cosa. A vegades ha estat un camí, una llum concreta, el soroll dels arbres o les plantes en moviment, o una textura; altres vegades, una sensació més difícil d'explicar, com la calma, la immensitat, el silenci o la necessitat de quedar-me una estona més en aquell lloc. Per això, les imatges i creacions que apareixen no busquen mostrar tot el recorregut, sinó aquells moments específics que han tingut un significat especial dins del meu procés.

Les derives m'han permès observar l'entorn amb més calma, però també adonar-me de com em situo jo davant del paisatge. Allò que decideixo fotografiar, escriure o transformar artísticament parla de la meva manera de connectar-m'hi. Dit això, cada deriva ha anat deixant petites pistes sobre què em cridava l'atenció, què em generava curiositat i què em feia pensar. Les fotografies, les anotacions, els poemes o les possibles accions que sorgeixen d'aquest procés funcionen com a traces de tot allò que he viscut, i són maneres de donar forma a una experiència que, en el moment de viure-la, apareix intuïtivament. A partir d'aquí, el relat de cada deriva serveix per posar paraules a aquesta relació entre el lloc, el propi cos, la percepció i la creació.

4.2.1. Primera aproximació al camí de Viladordis

La deriva a la zona de Viladordis, a Manresa, va ser una de les primeres aproximacions pràctiques d'aquest treball. Encara no tenia del tot clar què significava "fer una deriva", però sí que volia caminar d'una manera diferent, és a dir, sense pressa, observant i deixant una mica d'espai a tot allò que pogués aparèixer.
Viladordis és un entorn relativament proper i quotidià, amb camins, camps i arbres. Precisament per això, aquesta experiència em va fer pensar que no sempre cal anar gaire

lluny per connectar amb la natura. A vegades, el que més ens influencia és la manera com mirem i percebem un lloc que ja tenim a l'abast.

Durant el recorregut, l'element amb què més vaig connectar va ser el camí. Aquest era obert, sense un final clar a la vista, i em va recordar el moment en què em trobava dins del treball: començant amb molts dubtes, però també amb la intuïció que alguna cosa podia aparèixer si continuava caminant. A partir d'aquesta sensació, vaig escriure una petita anotació.

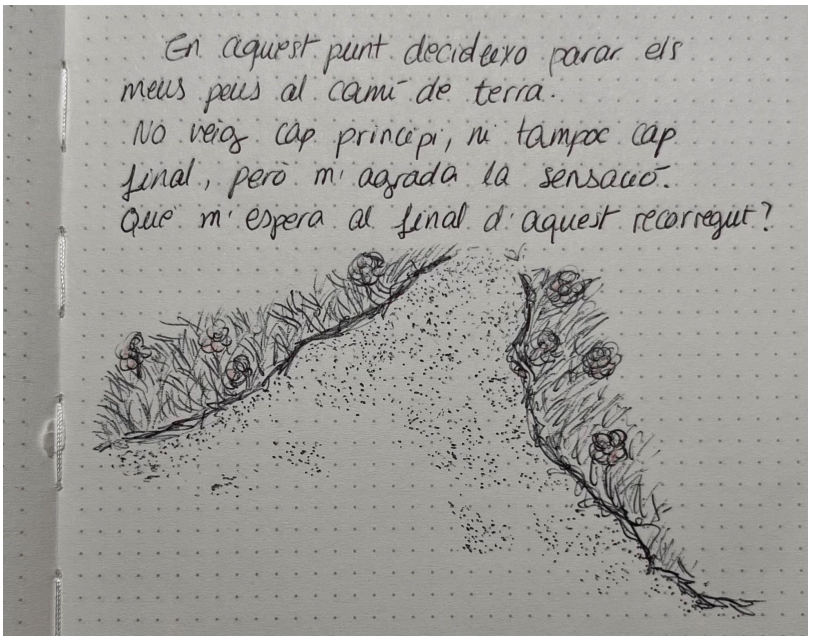

"*En aquest punt decideixo parar els meus peus al camí de terra. No veig cap principi, ni tampoc cap final, però m'agrada la sensació. Què m'espera al final d'aquest recorregut?*"

Creació 1. *Anotació sorgida a la deriva de Viladordis*. Elaboració pròpia.

La frase resumeix bastant bé el que em va passar en aquella deriva. El camí em va fer aturar, pensar i ordenar una mica el que estava vivint. Per això, les fotografies d'aquesta deriva es recullen a l'Annex 8.1.1, mentre que al cos del treball he volgut donar més pes a les creacions personals, perquè expressen millor la connexió que vaig tenir amb el lloc.
Addicionalment, també recordo la llum del capvespre travessant els arbres. No era un gran paisatge, però em va fer aturar. En aquell moment vaig pensar que la natura no sempre ens sorprèn amb elements espectaculars, sinó que els petits instants quan mirem amb més calma també ocupen un lloc molt important en nosaltres mateixos.

A nivell personal, Viladordis va ser un primer pas dins del meu procés de deriva. Vaig adonar-me que caminar també podia ser una manera de pensar i que l'expressió artística podia ajudar-me a donar forma a allò que sentia. Aquesta primera experiència em va permetre

començar a entendre com una vivència com aquesta és capaç d'obrir preguntes, generar emocions i, posteriorment, transformar-se en una petita creació.

4.2.2. Deriva a Montserrat

La deriva a Montserrat la vaig viure d'una forma molt diferent de la de Viladordis. Si a Viladordis em vaig fixar sobretot en el camí i en la sensació de començar, a Montserrat el que em va sobtar va ser la immensitat del lloc. Tot semblava molt més gran (les roques, el cel, els núvols i l'espai en general) i jo, enmig d'allà, em sentia molt petita.
Un dels moments que més recordo és quan vaig veure el mar de núvols entre les muntanyes. Em vaig quedar mirant una estona, sense saber gaire bé què pensar. Considero que no era només una vista bonica, sinó que també hi havia quelcom d'aquell paisatge que em feia aturar; segurament el silenci, l'alçada o fins i tot la connexió que vaig sentir en aquell instant[3].

Abans de fer el dibuix, vaig apuntar algunes paraules que em venien al cap mentre apreciava les vistes que tenia davant, i també vaig escriure una pregunta que em va semblar important destacar: "Amb què connecto realment?", ja que no es tractava només de mirar Montserrat, sinó d'intentar entendre què em movia per dins aquell paisatge.

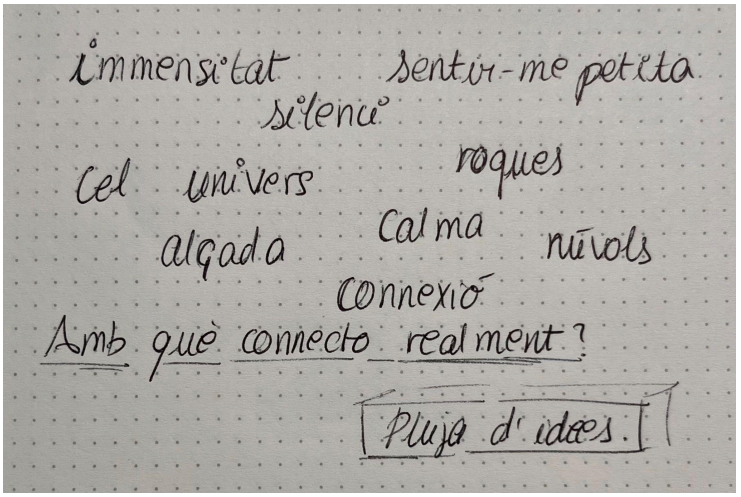

Immensitat, sentir-me petita, silenci, cel, univers, roques, alçada, calma, núvols, connexió.

Creació 2. *Pluja d'idees prèvia a la representació visual final*. Elaboració pròpia.

[3] Les fotografies realitzades durant aquesta deriva es recullen a l'Annex 8.1.2 com a part del registre visual del procés.

A partir d'aquí vaig fer un dibuix abstracte. La meva idea no era dibuixar Montserrat tal com és, perquè sentia que això no explicaria amb totalitat el que havia viscut i sentit. Per això vaig fer una figura petita davant d'un espai molt més gran, amb zones fosques, espais buits i espirals. No sé si aquestes espirals representen pensaments, connexions o simplement coses que em rondaven pel cap, però em van sortir així, i crec que això també forma part del procés. Dit d'una altra manera, no és tan important controlar del tot el que apareix, sinó deixar que la creació digui alguna cosa que potser amb paraules costa més d'explicar.

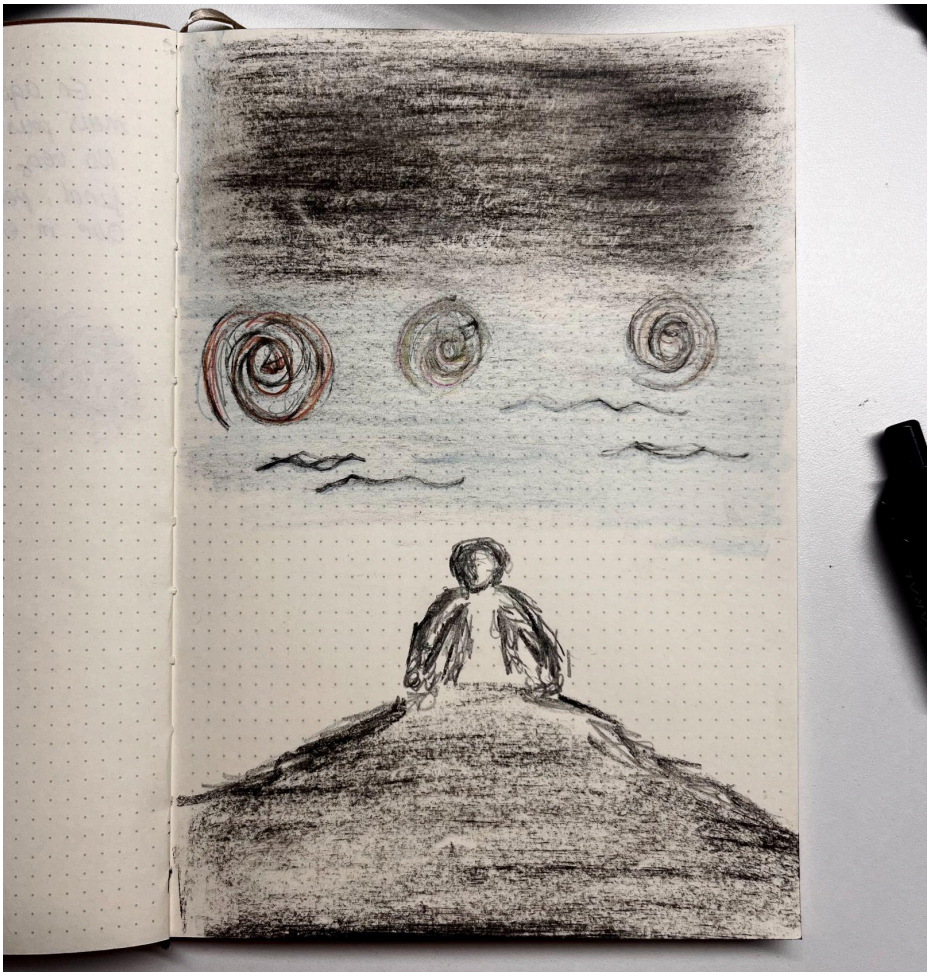

Les parts més fosques representen la força i el pes de la muntanya, i la sensació d'immensitat, el no saber què hi ha més enllà del que veig. La part més clara, en canvi, em fa pensar en el cel i el mar de núvols, quelcom que tinc més a l'abast. Les espirals donen forma als meus pensaments, i es representen d'aquesta forma per accentuar tot allò abstracte, al qual no se li pot posar paraules. Finalment, la figura central em representa a mi, arrelada al terra, a allò tangible.

Creació 3. *Dibuix abstracte a partir de la deriva a Montserrat*. Elaboració pròpia.

Aquest dibuix m'ajuda a entendre que en aquesta deriva vaig connectar sobretot amb la idea de petitesa, però no una petitesa negativa, sinó més aviat tranquil·la. És com quan t'adones que formes part d'alguna cosa molt més gran que tu i, per un moment, no necessites controlar-ho tot. Montserrat em va fer sentir això, que hi havia massa espai, massa cel i massa coses per voler explicar-ho tot de manera exacta.
També em va fer pensar que la connexió amb la natura no sempre passa per tocar o manipular elements de l'entorn. A vegades passa per quedar-te quieta davant d'un paisatge i deixar que allò et provoqui quelcom interiorment. En aquest cas, el mar de núvols i les roques em van portar a una sensació molt més abstracta, difícil de definir. Podria dir que vaig connectar amb la immensitat, amb l'univers o amb una mena de calma que depenia del moment en què em trobava.

Definitivament, aquesta deriva va marcar un canvi important, perquè vaig començar a deixar enrere una mirada més descriptiva i a enfocar-me més en el que sentia. Ja no només era rellevant fotografiar el paisatge, sinó preguntar-me què em passava en aquell lloc, i potser aquesta és la part més important, el fet d'entendre que una experiència a la natura no sempre dóna respostes clares, però sí sensacions que després es poden expressar en paraules, dibuixos, gestos i preguntes.

4.2.3. Retorn a Viladordis

Aquesta deriva també la vaig fer a la zona de Viladordis, però la vaig viure d'una manera força diferent de la primera. En aquella aproximació em vaig fixar sobretot en el camí i en la sensació de començar sense tenir res clar. En canvi, aquest cop ja hi anava amb una altra mirada i actitud. El que volia era connectar més amb el lloc i veure què podia sorgir si em deixava portar més pels sentits. Així doncs, el primer que vaig fer va ser aturar-me al camí, seure i escriure una petita anotació a la llibreta. No volia començar buscant una fotografia bonica ni intentant trobar ràpidament algun element interessant, sinó que vaig preferir parar abans de fer res i escoltar una mica què passava al meu voltant.

En la següent anotació vaig escriure que aquell dia no volia buscar una imatge perfecta ni bonica, sinó escoltar què passava quan feia servir tots els sentits. Considero que l'escrit

resumeix bastant bé la intenció de la deriva: el punt de partida ja no era tant mirar, sinó deixar que el lloc entrés d'una altra manera, potser a través de l'oïda, del tacte i del sentir en general.

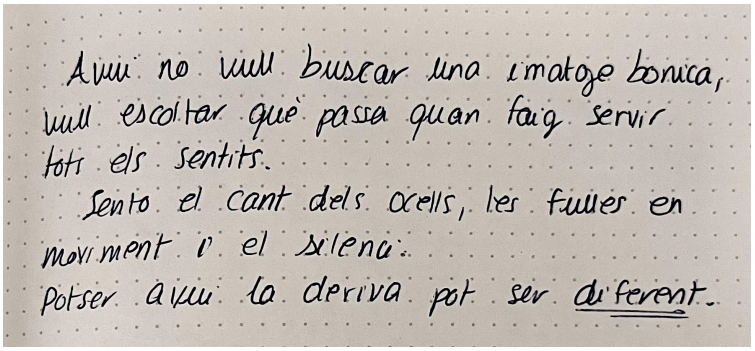

"Avui no vull buscar una imatge bonica, vull escoltar què passa quan faig servir tots els sentits. Sento el cant dels ocells, les fulles en moviment i el silenci. Potser avui la deriva pot ser diferent."

Creació 4. *Anotació inicial de la deriva*. Elaboració pròpia.

Un dels moments més rellevants va ser quan més endavant vaig trobar un corrent d'aigua i, posteriorment, vaig posar la mà allà dins. Era un gest molt simple, però em va fer estar molt present. Notar el corrent i el moviment de l'aigua a la pell em va fer connectar molt més amb l'entorn. A més, crec que aquest moment va marcar molt el sentit d'aquesta deriva, ja que vaig adonar-me que la natura no només s'aprecia a través de la mirada, sinó que també es toca, se sent. Connectar amb la natura significa implicar-t'hi, formar part d'ella.

Més endavant, em vaig asseure en una de les roques que hi havia allà, a prop del corrent d'aigua, i vaig començar a dibuixar. No volia fer un dibuix realista ni representar exactament el que tenia davant, simplement vaig intentar plasmar una mica el que estava sentint en aquell moment: el so de l'aigua, el cant dels ocells, les fulles movent-se, etc.

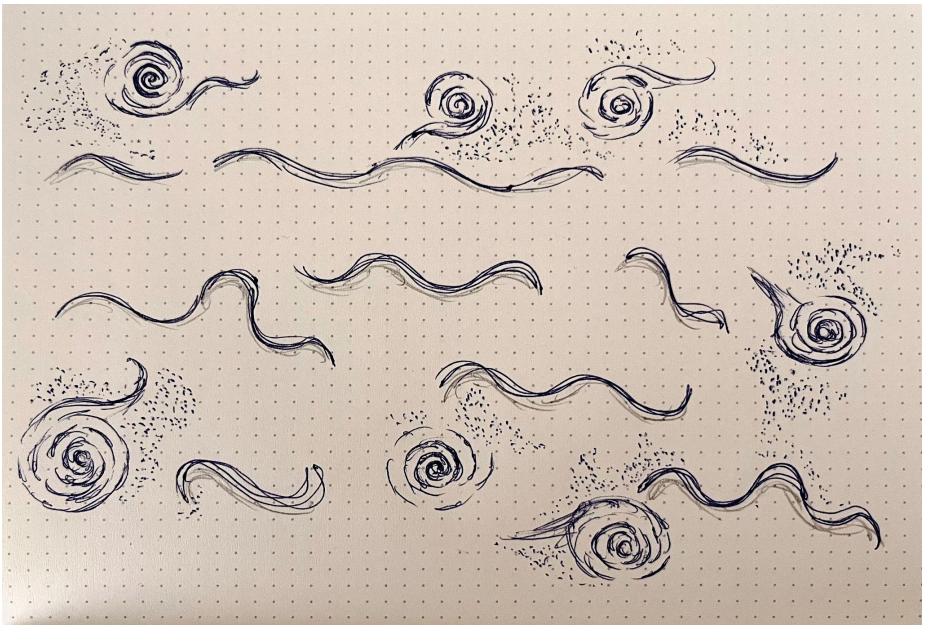

Creació 5. *Dibuix a partir del so i del moviment del lloc*. Elaboració pròpia.

El dibuix que va sorgir és força abstracte, però té relació directa amb aquesta experiència. Les línies ondulades representen el moviment de l'aigua, així com el desplaçament suau de l'aire entre les fulles. Els punts petits són els sons que anava percebent, com el cant dels ocells o petits sorolls de l'entorn que apareixien de manera espontània. Finalment, les formes en espiral es poden entendre com pensaments o sensacions que s'anaven generant mentre estava quieta, escoltant. Per això, més que mostrar un paisatge, aquest dibuix intenta representar els petits records generats en aquest lloc.

Seguint el camí, també va haver-hi un moment en què vaig topar-me amb un espai ple d'herbes altes i espigues. Vaig decidir endinsar-me entre les plantes, no buscant fer una acció preparada, sinó simplement apropar-me físicament a la vegetació per notar el contacte de les fulles i les branques. Aquest gest em va permetre connectar, a través del tacte, amb la natura. El cos va convertir-se en el principal objecte de l'experiència, percebent tot el que hi havia al voltant.

Moment de contacte amb la vegetació. Fotografia pròpia.

Es pot dir que, després d'aquesta experiència, la percepció d'un mateix lloc en diferents moments pot canviar molt, sobretot segons com hi arribes. Viladordis ja no era només aquell camí de la primera vegada, sinó un espai on es podia parar, escoltar, tocar i crear. En aquest cas, amb el que em quedo és amb els sons, les diferents textures i els petits gestos que la natura t'incita a realitzar[4].

4.2.4. Última deriva: canvi de mirada

Per a l'última deriva vaig decidir tornar a Viladordis, però aquest cop em vaig endinsar una mica més, cap a la zona de la riera. La meva intenció no era pas repetir exactament el que havia fet a les últimes derives, sinó que volia veure si, anant una mica més enllà, aquell espai em podia generar alguna sensació o emoció diferent. Així doncs, sentia que encara em quedava alguna cosa per descobrir d'aquell lloc.

Cal destacar que hi vaig anar amb una altra actitud. Després de les derives anteriors, ja no sentia que hagués d'anar buscant una fotografia perfecta o un element molt clar per explicar, sinó que més aviat volia caminar, observar i deixar que les coses anessin apareixent. Crec que en aquest punt ja entenia millor què volia dir "fer una deriva", que és bàsicament no controlar

[4] El registre visual complementari d'aquesta deriva es pot consultar a l'Annex 8.1.4.

tant el recorregut. Al contrari, per poder fer-ne una s'ha de tenir una actitud molt més oberta respecte allò que un lloc et pugui provocar.

Quan vaig arribar a la zona de la riera, l'ambient era força diferent. Hi havia aigua, roques, vegetació, flors i altres racons que em van fer aturar. El podria definir com un espai més recollit i acollidor, i això em va fer anar més a poc a poc. Em vaig començar a fixar en petits detalls, com ara pedres de formes diferents, flors situades a la vora del camí, tiges, textures, colors, etc. No sabia encara què volia fer, però alguns elements em cridaven molt l'atenció i, per tant, els vaig anar recollint. A partir d'aquí, dues creacions van sorgir de manera espontània. No vaig anar-hi pensant "faré això", "buscaré aquests materials" o "la meva idea serà aquesta", sinó que simplement, mentre caminava, anava agafant allò que em deia alguna cosa. Posteriorment, vaig començar a col·locar els elements i a provar formes. Considero que aquesta part va ser molt rellevant, ja que no va ser una creació pensada des de fora, sinó que l'obra va sorgir del mateix recorregut.

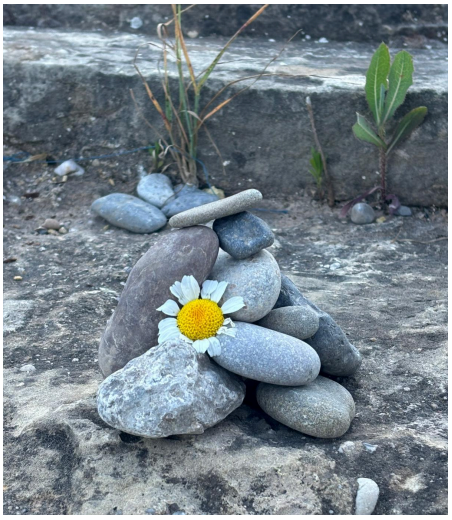

Creació 6. *Obra feta amb pedres i una flor.* Elaboració pròpia.

La primera creació, feta amb pedres i una flor, em sembla una de les més significatives del procés. Les pedres donen una sensació molt més forta i dura, com si representessin allò que pesa o allò que queda. En canvi, la flor que s'aprecia (margarida) és molt més fràgil i viva. El fet de posar-la entre les pedres em va fer pensar en aquesta part més sensible que ha anat

apareixent al llarg del treball. Potser al principi buscava entendre la natura i l'art d'una manera més teòrica, però a partir de les derives he anat trobant una part meva més sensible i, per descomptat, més emocional.

També m'agrada aquesta obra perquè no és perfecta ni massa elaborada. És senzilla, amb pedres i una petita flor, però el més important és que darrere d'això hi ha un gest de col·locar i mirar què passa. A vegades, només cal parar atenció a un element i donar-li un altre significat.

La segona creació va sorgir a partir de flors i tiges disposades sobre el terra. En aquest cas, el gest va ser una mica diferent; no vaig voler acumular elements, sinó ordenar-los d'una manera més delicada i menys carregada. Em va sortir una composició molt simple, gairebé com una recollida d'elements del lloc. Mirant-la després, em va recordar a tot el que he anat recollint durant el procés: sensacions, records, dubtes, preguntes, moments de calma, etc.

Creació 7. *Composició amb flors i elements naturals senzills*. Elaboració pròpia.

Aquesta última deriva em va fer pensar que tornar a un lloc no significa viure'l de la mateixa manera. Viladordis ja havia aparegut al principi del treball, però aquest cop jo hi arribava diferent. Ja no buscava només un camí o un paisatge, sinó veure què passava si em deixava

portar més pel lloc, i crec que això diu bastant d'aquest procés. He anat passant d'una mirada més externa a una manera més propera de relacionar-me amb l'entorn.
També considero que aquestes dues creacions parlen bastant bé de la necessitat de donar forma a allò que costa explicar amb paraules. Les pedres, les flors i altres elements naturals es van convertir, en aquell precís moment, en una forma d'ordenar el que jo estava sentint. No sabia exactament què volia expressar abans de fer-ho, però en posar els elements junts, li vaig començar a trobar un sentit.

El fet que siguin creacions efímeres també em sembla important. Segurament, al cap d'una estona, aquelles creacions van descomposar-se, ja sigui pel vent, pel sol o per alguna acció humana, però això em fa pensar que el més essencial no és conservar una obra, sinó haver viscut el moment de realitzar-la, haver pogut caminar, recollir, tocar i col·locar.

Aquesta última deriva va funcionar com una mena de tancament del meu procés perquè vaig notar que ja no mirava l'entorn de la mateixa manera. La natura havia deixat de ser només un lloc per observar i s'havia convertit en un espai molt més proper, on es podia parar, tocar i crear. Em quedo amb això, amb què, a vegades, per entendre el que visc, necessito apropar-m'hi, tocar-ho i deixar que prengui forma d'alguna manera o altra[5].

[5] El registre visual complementari d'aquesta deriva es pot consultar a l'Annex 8.1.5.

5. Discussió dels resultats

Arribats a aquest punt, puc afirmar que les derives han esdevingut el procés creatiu principal d'aquest treball. Més que una simple part pràctica, s'ha d'entendre com el camí a través del qual he anat descobrint què significava per a mi posar en contacte natura, cos, art i educació. Al principi tenia una idea més teòrica del que volia investigar i sabia que volia parlar del valor educatiu que ens poden proporcionar els entorns naturals, de l'experiència artística i de la importància dels sentits, però tot i això, aquestes idees no van començar a tenir un sentit real dins del meu procés fins que vaig caminar, em vaig aturar i em vaig deixar portar pel que tenia al voltant.

Aquest Treball de Fi de Grau també ha estat una deriva. Va començar amb una inquietud, però sense saber exactament què trobaria pel camí. En les primeres experiències anava una mica a cegues, buscant fotografies o elements que em poguessin ajudar a explicar el treball. No obstant això, amb el temps he anat entenent que el que més compta és observar què em passa a mi davant d'aquestes situacions, què em diu de mi un lloc concret, i considero que aquesta ha estat una de les transformacions més importants al llarg del treball; he passat de voler captar el paisatge a deixar que el paisatge també em captés a mi.
Les derives m'han demostrat que cada espai desperta una cosa diferent. Viladordis, en la primera aproximació, em va despertar la curiositat pel camí, per l'inici i per la incertesa. Montserrat em va generar una sensació d'immensitat i alhora de petitesa, situant-me jo al bell mig d'aquell gran paisatge. En tornar a Viladordis, la deriva va deixar de centrar-se només en la mirada i es va tornar més sensorial, on el tacte, l'oïda i la combinació dels sentits van prendre un paper molt més important. Finalment, l'última deriva a prop de la riera em va incitar a recollir elements del mateix lloc i transformar-los en petites composicions. Mirant tot el procés en conjunt, noto clarament un canvi, ja que aquella observació més externa que tenia al principi ha passat a una relació més propera i emocional amb la natura.

Addicionalment, aquesta evolució em permet tornar al marc teòric des d'un altre lloc. Quan Merleau-Ponty parla del cos com a forma d'accedir al món, ja no ho capto només com una idea teòrica, sinó com quelcom que he pogut viure en primera persona. En les últimes derives, sobretot, el coneixement va aparèixer més des del cos que des dels propis pensaments; el fet de posar la mà dins l'aigua, notar les plantes, escoltar els sons de la natura o recollir elements del mateix entorn em va situar dins l'experiència d'una manera molt més

directa. Dit amb altres paraules, el cos no va esdevenir un element secundari, sinó una part essencial que em va permetre crear un vincle amb l'entorn. Sense aquest contacte sensorial, doncs, les derives haurien quedat en una simple observació superficial.

Ara bé, el fet d'estar a la natura no garanteix per si sol una experiència significativa, i aquí és on cal revisar el marc teòric amb una mica més de perspectiva. Durant el meu procés, i tal com esmenta Carson, el sentit d'admiració davant la natura va anar apareixent en moments molt concrets. Alguns d'aquests van sorgir gràcies a detalls molt petits, com ara una llum, una textura, un so o alguna sensació que em va provocar un lloc, però aquesta admiració no va aparèixer només pel fet de sortir a caminar, sinó més aviat per l'actitud activa que vaig mantenir al llarg de les derives. És en aquest punt quan l'entorn comença a mostrar detalls que potser abans podien passar desapercebuts.
Això també té molt de pes si penso en l'àmbit educatiu. Sortir a la natura no és suficient si l'experiència es viu amb pressa o si només es converteix en una simple activitat més. Perquè realment tingui valor, cal que els infants tinguin l'oportunitat d'aturar-se, observar, tocar, escoltar i, evidentment, expressar tot allò que han viscut. Aquesta seria una primera millora que es podria plantejar a les escoles, el fet de no utilitzar ni visualitzar la natura només com un espai on fer activitats, sinó com un lloc on es puguin activar els sentits, la capacitat d'admirar i apreciar el voltant, i la relació personal amb l'entorn i amb un mateix.

L'aprenentatge experiencial també va anar apareixent al llarg del treball. Les derives van generar aprenentatge tant en el moment de viure-les com en el moment posterior, revisant fotografies, llegint anotacions i intentant expressar tot allò que vaig viure. Algunes accions, mentre passaven, podien semblar simples des de fora, però en el moment de revisar-les amb profunditat van començar a adquirir un significat més profund. Per aquest motiu, el moment posterior a l'experiència també va ser tan important com el mateix recorregut.
En relació amb tot això, l'expressió artística va adquirir un paper fonamental en aquest procés, ja que les creacions que van anar sorgint em van ajudar a apropar-me millor a allò viscut. La primera anotació a Viladordis expressa la incertesa del trajecte; el dibuix de Montserrat intenta donar forma a una sensació d'immensitat que em va costar explicar; el dibuix durant el retorn a Viladordis plasma sons, moviments i sensacions barrejades; i les últimes composicions amb pedres, flors i altres elements naturals van acabar funcionant com petites metàfores artístiques del meu procés creatiu. En certa manera, totes elles guarden una

cosa en comú: no busquen representar exactament el paisatge, sinó donar forma a allò que el paisatge va despertar en mi.

En aquest procés, també va anar apareixent, de mica en mica, una part més sensible i emocional de la meva relació amb la natura; al principi em fixava més en el que veia, però a poc a poc vaig anar creant una relació més propera amb l'entorn. M'he adonat que necessito temps per apropar-me a les coses, caminar-les, tocar-les, mirar-les més d'una vegada. Així, les derives em van demostrar que el meu procés no és pas lineal, i que necessita retorns per acabar de comprendre'l millor.

La quarta deriva em va fer adonar de la seva relació amb el moviment Land Art. Després d'observar les meves creacions, vaig poder relacionar-les amb artistes com Richard Long[6], el qual fa servir el caminar i la intervenció a la natura com a formes de creació i expressió artística. En el meu cas, aquestes composicions van néixer del gest de caminar, recollir i tocar allò que el mateix lloc m'oferia, sense tancar-me a una idea concreta.
Aquesta relació amb el Land Art també em permet visualitzar la primera experiència al Parc Forestal de Can Cases[7] amb una altra perspectiva. Aquella pràctica va ser una primera aproximació a la creació amb elements naturals, però encara la vivia com una activitat concreta. Ara, després de tot aquest procés, m'adono que aquella experiència va ser el primer contacte amb una manera de crear que en aquell moment no vaig acabar d'entendre del tot. A Can Cases vaig començar a veure que la natura podia ser un espai de creació, però en canvi, amb les derives vaig sentir que aquesta creació naixia d'un lloc molt més íntim i personal.

Si trasllado aquesta reflexió a l'àmbit educatiu, el que em sembla més important és que una experiència a la natura pot tenir valor quan dóna espai al cos, als sentits, a les emocions i sobretot a l'expressió. No caldria reproduir literalment les meves derives a l'escola, però sí recuperar-ne el sentit, és a dir, donar l'oportunitat de caminar amb calma, observar i compartir allò que ha succeït. Així doncs, el meu procés confirma els objectius del treball, ja que les derives m'han permès explorar la natura per entendre-la com a espai d'aprenentatge, observar com la part més sensorial i emocional ha anat prenent cada vegada més presència, i

[6] Richard Long (1945) és un artista britànic associat al Land Art. La seva pràctica artística parteix sovint del caminar com una acció creativa i de la intervenció en el paisatge, fent servir elements naturals per crear les seves obres (National Galleries of Scotland, s. d.).

[7] Vegeu les fotografies recollides durant l'experiència a l'Annex 8.1.3.

veure com l'expressió artística pot ajudar a donar forma a tots aquells pensaments, sentiments i records que sorgeixen en aquests entorns.

En definitiva, aquest treball m'ha mostrat que la natura no esdevé només un espai exterior, sinó també un lloc on poden sorgir preguntes internes. En relació amb això, l'art és una de les principals eines que serveix per donar-li un sentit i, alhora, una resposta a aquestes preguntes que es generen, i aquesta és una de les descobertes més importants de tot el procés en si, el fet que l'art i la natura fomenten el coneixement del nostre entorn, però també l'autoconeixement.

6. Conclusions

Aquest Treball de Fi de Grau m'ha obert una nova perspectiva en relació amb la natura. Al principi anava amb la idea de fer una recerca sobre el valor educatiu que poden oferir els entorns naturals però, progressivament, aquest procés es va anar convertint en una deriva personal, creativa i sensible. Els diferents recorreguts realitzats a la natura em van demostrar que és imprescindible deixar espai per explorar i integrar-se dins d'aquests entorns naturals, així com sentir i transformar tot allò viscut en primera persona.

Considero que els objectius establerts es van anar assolint de manera progressiva, ja que vaig poder explorar la natura com a espai per aprendre, observar com els sentits i les emocions adquirien cada vegada un paper més important dins del procés creatiu, i veure com l'art servia com a eina per donar forma a les experiències personals. A partir d'aquí, el marc teòric m'ha ajudat a donar més profunditat a tots aquests fets; idees com la capacitat d'admiració davant la natura, el paper del cos i la percepció, l'aprenentatge a partir de l'experiència o l'art com a forma de coneixement van anar apareixent, però no com a conceptes separats de la pràctica, sinó més aviat com formes d'entendre millor el que em va passar durant les derives.
A més, una de les transformacions més importants va ser passar d'una mirada més descriptiva a una relació més física i emocional amb el meu entorn. És cert que al principi buscava fotografies o elements que m'ajudessin a explicar el treball, però amb el temps vaig anar donant més valor i significat als petits gestos, i això ho podem relacionar amb Careri, atès que el caminar va funcionar per interpretar i analitzar el territori.

Visualitzant-ho com a futura docent, aquest treball m'aporta una mirada educativa que va més enllà de fer una sortida a la natura. Les derives podrien tenir molt potencial a l'etapa de Primària si es plantegen com experiències obertes i transversals. Per exemple, a través d'un recorregut en un espai natural proper, els infants podrien treballar el Coneixement del Medi mitjançant l'observació de plantes, pedres, rastres o inclús canvis en el paisatge; l'Educació Artística creant dibuixos, fotografies o composicions com les que van sorgir a les derives; les Llengües escrivint anotacions, poemes o descripcions; i fins i tot les Matemàtiques identificant possibles formes geomètriques de l'entorn, línies, simetries, patrons, etc.

Tanmateix, també cal reconèixer algunes limitacions del treball. En primer lloc, es tracta d'una recerca molt vinculada a la meva experiència, i això fa que els resultats no es puguin

generalitzar a tots els contextos educatius. Les derives m'han ofert aquesta vivència personal, però no he pogut contrastar com aquest tipus de proposta seria portada a terme a Primària. Per tant, la transferència educativa que plantejo és en base al meu procés creatiu, encara que no ha estat aplicada ni observada en un cas real. Una altra limitació és que les derives es van desenvolupar en espais concrets i molt propers, i potser aquests llocs també van condicionar les sensacions, les creacions i les posteriors reflexions. En un altre entorn natural o amb un altre grup de persones, probablement haurien sorgit altres punts de vista, altres preguntes i altres formes d'expressar-se. Tot i això, no deixo de banda el fet que em van aportar experiències molt significatives.

Dit això, una possible línia de continuïtat seria dur aquesta proposta a un context educatiu real. Es podria dissenyar una petita seqüència didàctica amb infants de Primària, adaptada a l'edat de l'alumnat i a un espai proper a l'escola, com ara un parc, una zona verda del barri, un camí concret, etc. Aquesta experiència podria incloure un primer moment de caminada i observació, i posteriorment una posada en comú per compartir les diferents perspectives i sensacions percebudes durant el recorregut, i per tal d'aprendre els uns dels altres.
També seria interessant estudiar com les derives poden treballar-se transversalment entre diferents àrees, tal com s'ha esmentat anteriorment. A partir d'una mateixa experiència, es podrien cobrir molts continguts i sabers de diferents àrees impartides a les escoles, a part de tractar aspectes com l'escolta, la sensibilitat, la imaginació o la gestió de les emocions. Aquesta continuïtat permetria comprovar fins a quin punt les derives poden esdevenir una eina educativa suficientment significativa dins l'àmbit educatiu.

En conclusió, aquest treball m'ha ajudat a reafirmar que la natura pot ser un espai per aprendre, però sobretot quan es viu sense pressa, amb atenció i sensibilitat. També cal destacar que l'art pot donar forma a experiències que, d'entrada, costen més d'explicar només amb paraules. El que sí que m'emporto, sens dubte, és la importància d'oferir espais on els infants puguin observar, tocar, escoltar, imaginar, crear i compartir, i que aquests esdevinguin un pont per poder relacionar-se amb el món d'una forma més oberta i directa.

7. Bibliografia

Ariza, M. R. (2010). El aprendizaje experiencial y las nuevas demandas formativas. *Antropología Experimental*, (10).

Bisquerra, R. (2012). De la inteligencia emocional a la educación emocional. *Cómo educar las emociones*, *1*, 24-35.

Careri, F. (2002). *Walkscapes. El andar como práctica estética*. Gustavo Gili.

Careri, F. (2016). *Pasear, detenerse*. Gustavo Gili.

Carson, R. (2012). *El sentido del asombro* (M. Á. Martín R-Ovelleiro, Trad.). Ediciones Encuentro. (Obra original publicada el 1965)

Corcuera, L., Sparks, S., & Vliegenthart, A. M. (2020). Educación y naturaleza: una deuda pendiente. *Revista Saberes Educativos*, (4), 41-47.

Corraliza, J. A., & Collado, S. (2011). La naturaleza cercana como moderadora del estrés infantil. *Psicothema*, *23*(2), 221-226.

Creus, M. (2012). Fina Miralles, el cos de l'artista en l'art. *Quadern de les Idees, les Arts i les Lletres*, (185), 20-23.

Dasilva, F. B. (2010). El pensamiento de Merleau-Ponty: la importancia de la percepción. *Miríada: investigación en ciencias sociales*, *3*(6), 93-118.

Eisner, E. (2004). *El arte y la creación de la mente* (p. 21). Barcelona: Paidós.

Espinar Álava, E. M., & Vigueras Moreno, J. A. (2020). El aprendizaje experiencial y su impacto en la educación actual. *Revista cubana de educación superior*, *39*(3).

Mediavilla, L., Gómez Barrios, V. & Gómez, V. (2020). El medio natural y la metodología experiencial como recursos educativos. *Ágora para la Educación Física y el Deporte*, *22*, 220-234.

National Galleries of Scotland. (s. d.). *A Line Made by Walking by Richard Long*. https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/92838

Navarro, S. M. (2014). Interaccions amb Fina Miralles. *Quadern de les idees, les arts i les lletres*, (195), 7.

Ortiz, C. M. M. (2014). Arte y experiencia estética: John Dewey. *Nodo: Arquitectura. Ciudad. Medio Ambiente*, *9*(17), 95-105.

Pérez Brunicardi, D., & Archilla Prat, M. T. (2020). Si quiero, puedo. Saltando la brecha de educación en la naturaleza en Infantil. *Aprender fuera del aula en Educación Infantil.*, *506*(506), 60-65.

8. Annexos

8.1. Annex 1. Registre visual de les derives

Aquest apartat inclou tot el material visual generat a les derives. Les fotografies que apareixen al cos del treball són només una selecció dels elements més significatius, mentre que la resta del registre es presenta aquí com a evidència del procés.

8.1.1. Deriva a Viladordis

Horitzó ampli. Fotografia pròpia.

Llum entre arbres. Fotografia pròpia.

El camí com a inici del procés. Fotografia pròpia.

8.1.2. Deriva a Montserrat

Ascens per escales de Montserrat.

Fotografia pròpia.

Espai d'aturada amb mar de núvols.

Fotografia pròpia.

La presència de la roca.

Fotografia pròpia.

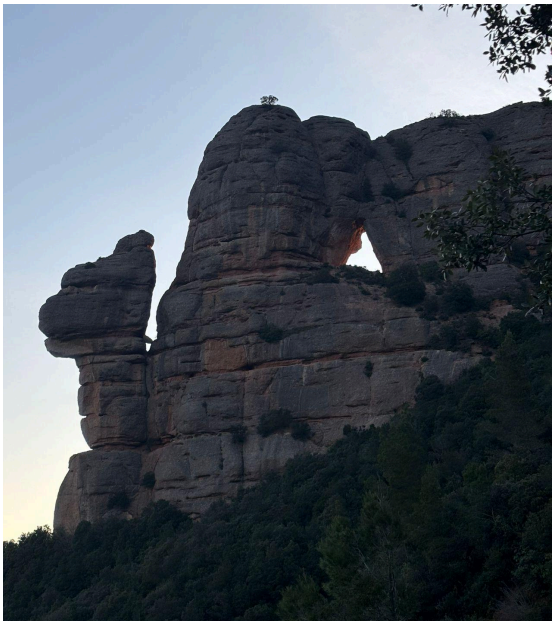

Contrast de les siluetes de les roques.

Fotografia pròpia.

Natura, arquitectura i presència humana.

Fotografia pròpia.

Moment d'aturada al mar de núvols.

Fotografia pròpia.

8.1.3. Primera aproximació al Land Art a Can Cases

Aquest annex conté algunes imatges de l'activitat realitzada al Parc Forestal de Can Cases, a Martorell, basada en una experiència universitària prèvia al desenvolupament d'aquest treball. **Tot i que no forma part del procés principal de derives**, s'inclou com a antecedent perquè va ser una primera aproximació on es va barrejar natura, observació i creació artística amb elements naturals.

Textures amb una mirada més propera.

Fotografia pròpia.

El bosc vist des de dins.

Fotografia pròpia.

Caminar entre fulles.

Fotografia pròpia.

Petit element trobat arran de terra.

Fotografia pròpia.

Tronc influenciat per presència humana.

Fotografia pròpia.

L'arbre vist des de baix.

Fotografia pròpia.

Primera creació amb elements naturals, Land Art. Fotografia pròpia.

8.1.4. Tornada a Viladordis

Herbes que es mouen i freguen el cos.
Fotografia pròpia.

Camí del recorregut de la deriva.
Fotografia pròpia.

Espai on el so es va fer més present.

Fotografia pròpia.

Abans de començar a escoltar i sentir.

Fotografia pròpia.

Moment d'aturada per dibuixar el que sentia.

Fotografia pròpia.

Moment de contacte amb l'aigua.

Fotografia pròpia.

Primera aturada, on vaig escriure abans de buscar cap imatge o element que em cridés l'atenció. Fotografia pròpia.

8.1.5. Última deriva

Recorregut al costat de l'aigua.

Fotografia pròpia.

Entre la roca i l'aigua.

Fotografia pròpia.

Espai més obert abans d'aturar-me.

Fotografia pròpia.

Riera amb vegetació al voltant.

Fotografia pròpia.

Elements vegetals observats a la deriva.

Fotografia pròpia.

Camí recorregut a la deriva.

Fotografia pròpia.

Recollida d'elements de l'última composició.

Fotografia pròpia.